N:o 16.

Ank. till Riksd. kansli den 12 maj 1905, kl. 11 f. m.

Sammansatta stats- och bankoutskottets memorial, angående ersättning åt Norrtelje mekaniska stenhuggeriaktiebolag för förlust på leveranser i och för riksbyggnaderna å Helgeandsholmen.

Uti särskilda till statsutskottet och bankoutskottet ingifna skrifvelser af den 20 april 1905, hvilka öfverlämnats till sammansatta stats- och bankoutskottet, hafva fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, efter framställning af riksdagshuskommittén, hemställt, huruvida icke framställning borde hos Riksdagen göras i syfte att genom anslag från Riksdagen bereda medel till ersättning åt Norrtälje mekaniska stenhuggeriaktiebolag för förlust, som tillskyndats bolaget genom utförandet af åtagna leveranser af sten till riksbyggnaderna å Helgeandsholmen.

Riksdagshuskommitténs ofvannämnda framställning är af följande lydelse:

»Till riksdagshuskommittén har Norrtelje Mekaniska stenhuggeriaktiebolag ingifvit särskilda, den 8 mars och den 8 april innevarande år dagtecknade framställningar, att åt bolaget — som enligt åtskilliga med kommittén upprättade entreprenadaftal levererat sten till en betydande del af riksdags- och riksbankshusens beklädnad, till kajer och barriärer samt till de stora genomfarterna i Drottninggatans förlängning öfver Helgeandsholmen — måtte beredas ersättning för den förlust, som för bolaget och dess för bolagets gäld ansvariga delägare uppstått vid fullgörandet af ifrågavarande leveransaftal.

Det viktigaste af dessa aftal, nämligen det, som afsett riksdagshuset, hade bolaget — på sätt i dess skrifvelse den 8 sistlidne mars närmare framhållits — ingått särskildt i afsikt eller förhoppning att blifva banbrytare inom ramen för bearbetningen af svensk granit i vidsträcktaste bemärkelse för monumentala byggnader. Bland de första försöken i större skala, som bolaget vågat sig på, hade varit leveransen af granit till nya operabyggnaden. Med stöd af den erfarenhet, som bolaget då vunnit, hade bolaget ansett sig, oaktadt detsamma i reella tillgångar blott hade sitt relativt ringa aktiekapital (50,000 kr.) och en rik tillgång på råvara, kunna afgifva anbud å granitbeklädnaden till riksdagshuset och åtaga sig att utföra detta exceptionellt stora och ansvarsfulla arbete. Men detsamma kunde under första året icke drifvas med den fart, som varit önskvärd, enär fordringar på ökade arbetslöner framställdes, hvilka bolaget icke kunnat på förhand beräkna, och hvilka, sedan förhållandena ordnats efter en strejk på 6 veckor, medförde den verkan, att bolaget kom i en svår ekonomisk belägenhet. Man hoppades emellertid att på leveranser till riksbankshuset m. m. kunna återvinna någon del af hvad som, utan bolagets eller dess delägares eget förvållande, gått förloradt. Äfven denna förhoppning hade dock, såsom den verkställda utredningen visade, gått om intet.

Under åberopande af dessa och öfriga anförda skäl hade bolaget till kommittén ingått med framställning i syfte att det nu i allra brydsammaste förhållande ställda stenhuggeriet måtte soulageras för de lidna förlusterna och att dess undergång, hvarmed vore förenad enskilda aktieägares ruin, måtte kunna undvikas.

Omfattningen af de affärer, som från år 1897 till utgången af år 1904 afslutats mellan kommittén och bolaget, åskådliggöres af följande tablå öfver de viktigaste entreprenadaftalen:

för riksdagshusets granitbeklädnad till taklisten	kr.	449,893: 35
» en del af riksbankshusets d:o	»	176,540: 15
» genomfarterna	»	133,000: —
» diverse arbeten	»	53,227: 23
Summa	kr.	812,660: 73

Enligt utredning, som, med ledning af bolagets räkenskaper för åren 1897—1904, verkställts genom försorg af Sveriges allmänna revisionsbyrå, har bolaget för fullgörandet af sina åtaganden i fråga om berörda leveranser fått vidkännas utgifter till sammanlagdt belopp af kronor 857,859: 03,

som alltså med kr. 45,198: 30 öfverstiger hvad bolaget till 1904 års slut för då fullgjorda leveranser på grund af de särskilda entreprenadaftalen från kommitténs kassa enligt aflämnade kvitton uppburit. Denna summa — 45,198: 30 — motsvarar bolagets direkta förlust, men därutöfver har bolaget uppgifvit, att förlust tillskyndats bolaget till följande belopp:

för förbrukad råvara, nämligen cirka 5,500 kbm. granit à 2 kronor	kr. 11,000: —
för anläggningar till arbetets utförande, ångkran m. m.	» 8,000: —
aktieränteförlust under 4 år	» 10,000: —
	kr. 29,000: —
Tillägges ofvan uppgifna direkta förlust	» 45,198: 30
skulle totalförlusten således utgöra	kr. 74,198: 30

Enär den af bolaget ingifna framställningen icke stöder sig på något rättsanspråk, lär kommittén sakna befogenhet att med anledning af densamma bevilja bolaget något belopp i ersättning för liden förlust.

Då emellertid afseende synes böra fästas därvid, att leveransen kommit att utdragas under en följd af år — hvilket för bolaget liksom i så många andra fall måst medföra kostnader, som ej kunnat på förhand beräknas —, torde billighetsskäl tala därför, att framställningen, särskildt med hänsyn till de behjärtansvärda omständigheter, som blifvit anförda, må vinna beaktande.

Vid sådant förhållande och då bolagets leveranser numera afslutats utom i fråga om mindre väsentliga arbeten i sten, hvilka arbeten i år skola utföras, har kommittén ansett sig icke böra underlåta att till herrar fullmäktiges pröfning framlägga frågan, om och på hvilket sätt framställning må böra göras hos Riksdagen för beredande af den godtgörelse, som kan finnas vara skälig. Beträffande beloppet af densamma bör emellertid, enligt kommitténs förmenande, icke ifrågakomma någon ersättning utöfver den summa, som enligt den verkställda utredningen i direkt förlust drabbat bolaget, eller ofvan omförmälda kr. 45,198: 30, hvilket belopp utgör i det närmaste 5,5 procent af hela verkliga kostnaden för de af bolaget utförda arbetena i och för riksbyggnaderna.

Kommittén får alltså till herrar fullmäktige öfverlämna handlingarna i ärendet och för sin del hemställa, huruvida icke herrar fullmäktige skulle finna förhållandena därtill föranleda, att hos Riksdagen genom vederbörande utskott framställning må göras om beviljande åt bolaget af ersätt-

ning för förluster, ådragna genom leveranser af sten till riksbyggnaderna på Helgeandsholmen till belopp af kr. 45,198: 30.»

Ofvannämnda till riksdagshuskommittén ingifna skrifvelser från Norrtälje mekaniska stenhuggeriaktiebolag äfvensom en bestyrkt afskrift af ett utaf Sveriges allmänna revisionsbyrå upprättadt instrument öfver bolagets räkenskaper under åren 1897—1904 i fråga om utförandet af ofvan omförmälda entreprenadaftal hafva såsom bilagor fogats vid detta memorial.

I likhet med kommittén hafva fullmäktige funnit bolagets ersättningsanspråk icke hafva annat stöd än billighetshänsyn med afseende därpå, att leveranserna, särskildt beträffande riksdagshuset, omfattat och utsträckts under en följd af år, hvadan det uppenbarligen varit förenadt med stor svårighet att på förhand beräkna kostnaderna; och hafva jämväl fullmäktige ansett ersättningen icke böra afse annan förlust än den uppgifna summan af 45,198 kronor 30 öre, som motsvarade skillnaden mellan hvad bolaget, för fullgörande af sina åtaganden, i kontanta utgifter vidkänts och hvad bolaget enligt entreprenadaftalen i betalning uppburit.

Utskottet, som delar den af kommittén och fullmäktige uttalade uppfattningen, att bolaget endast af billighetshänsyn kan anses böra tillerkännas någon ersättning för sin förlust å ifrågavarande, af bolaget verkställda entreprenadarbeten, vill dessutom framhålla, att, enligt hvad utskottet inhämtat, af de tre till riksdagshuskommittén ingifna anbud å leverans af sten till riksdagshuset, hvilka ansetts böra ifrågakomma, granitaktiebolaget C. A. Kullgrens änkas anbud slutade å 928,186 kronor 19 öre och Norrtälje mekaniska stenhuggeriaktiebolags anbud å 806,622 kronor 56 öre samt det af ingenjören W. Farup afgifna anbud, hvilket emellertid icke omfattade alla i de förutnämnda anbuden upptagna poster, kunde, om jämväl hänsyn toges till värdet å de uteslutna posterna, antagas väsentligt öfverskrida det af sistnämnda bolag afgifna anbud. Vid sådant förhållande och då arbetsprisen, såsom kändt är, i afsevärd grad stigit under den långa tid arbetet pågått, anser sig utskottet kunna förorda, att någon ersättning beredes bolaget för dess förlust å ifrågavarande entreprenadarbeten, men finner ersättningsbeloppet lämpligen böra begränsas till 25,000 kronor, att utgå från byggnadsfonden för riksdags- och riksbankshus.

På grund af hvad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att Riksdagen må bemyndiga fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret att af byggnadsfonden för riksdags- och riksbankshus till Norrtälje mekaniska stenhuggeriaktiebolag utbetala ett belopp af 25,000 kronor såsom ersättning för af bolaget lidna förluster på leveranser af sten till riksbyggnaderna å Helgeandsholmen.

Stockholm den 12 maj 1905.

På sammansatta utskottets vägnar:

HUGO TAMM.

Bil. A.

Till

Herrar ledamöter i kommittén för riksdagshus- och riksbankshusbyggnaderna.

Då undertecknade, styrelse för Norrtälje mekaniska stenhuggeriaktiebolag, vördsamt gå att inför herrar kommitterade framlägga en noggrann och från fullt kompetent och opartiskt håll upprättad tablå öfver stenhuggeriaktiebolagets ekonomiska resultat af hela det stora arbete, bolaget haft att utföra för riksdagshus- och riksbanksbyggnaderna, så sker detta under den allra djupaste tillit till att här nedan gjorda framställning måtte blifva af herrar kommitterade behjärtad, på det att det nu i allra brydsammaste förhållande ställda stenhuggeriet måtte soulageras för de lidna förlusterna och dess undergång, hvarmed är förenad enskilda aktieägares ruin, må kunna undvikas.

Men för att på det tydligaste framlägga saken och gifva skäl för vår i alla afseenden vördsamma framställning, våga vi framkomma med här nedan intagna utredning.

Norrtälje mekaniska stenhuggeriaktiebolag är ett jämförelsevis ganska nytt företag. Det bildades, mot hvad vanligen är fallet med bolag, genom sammanslutning af en liten krets goda vänner, dels under tro på att det skulle komma att bära sig, ja, till och med lämna god vinst, och dels, om än i andra hand, för att bringa Länna—Norrtälje järnvägsaktiebolag ett välbehöfligt tillskott i trafik.

Stenhuggeriets bolagsordning bestämde, att aktierna, ställda på 1,000 kronor pr st., ej finge på vanligt sätt gå i marknaden utan skulle, vid eventuell önskad försäljning, först hembjudas bolaget. Afsikten därmed var ju tydligen den, att de fortfarande skulle kunna bibehållas inom vänkretsen. Genom dödsfall bland stiftarne af bolaget har därför ock inträffat, att bolaget blifvit, om vi så få säga, mera koncentreradt genom aktieöfverlåtelse, och den förlust, som nu åsamkats bolaget genom senast

utförda arbeten för hela svenska folket, drabbar därför den enskilde bolagsmannen desto tyngre. Här är att anmärka, att endast en aktieägare har så få aktier som 5 st., samt att högsta antalet på en hand befintliga aktier, 17 st., innehafvas af aflidna disponenten Karlssons änka med undantag af en, som hon öfverlåtit till ett af sina barn. Dessa 16 aktier äro, enligt uppgift, änkan Karlssons hufvudsakliga lefvebröd.

Vi vilja äfven framhålla, och som vi tro med befogenhet, att bolagsmännen inom detta bolag — ej undanskjutande utsikterna till egna fördelar — hyste den förhoppningen att blifva banbrytare inom ramen för bearbetning af svensk granit i vidsträcktaste betydelse för monumentala byggnader. Våra första misslyckade försök att, medelst anskaffande af stenskärningsmaskiner, nå detta mål höra på det hela taget ej hit och beröras här endast på den grund, att vi önska framhålla, det bolagets första arbetsår under jämförelsevis lugna arbetsförhållanden voro så pass gifvande, att bolaget snart nog förmådde utplåna antydda förlust.

I och med upprättandet af förslag till nybyggnad för kungl. operan drogo herrar arkitekter djärfva linjer för granit som byggnadsmateriel, och det uttalades under uppförandet af denna storartade byggnad, hvars hufvudsakligaste granitarbeten vårt bolag hade sig anförtrodt att utföra och från hvilka det, enligt lämnade utlåtanden, skillde sig med all heder, att bolaget redan då utfört unika arbeten i granit. Så djärft det således af bolaget kunde synas vara att åtaga sig detta stora, ännu ovanliga arbete på granitens område, så genomförde likväl bolaget, som ofvan antydts, lyckligt detta sitt åtagande, äfven om bolaget därvid i ekonomiskt afseende ej kom längre än till nätt och jämt skyddet från egentlig förlust. Ty frukten af detsamma, som, i betraktande af den stora risk, hvilken bolaget till följd af detta arbetes beskaffenhet iklädde sig, blef en mycket blygsam dividend å aktiekapitalet, kan alltså ej betecknas såsom lysande eller lämna tillfälle till afsättande af fonder för mötande af framtida möjliga förluster, helst en del af aktieägarna innehade sina aktier på helt och hållet lånta medel. Sådan var ställningen för bolaget, då ritningarna till riksdagshuset utkommo. Bolaget hade nämligen, som vi våga uttala, gjort sig ett godt namn på arbetet vid kungl. operan; bolagets ledande person, disponenten Karlsson, hade vunnit relativt rik erfarenhet inom ornamentsstenhuggeriet — hvarför ej rent ut säga konststenhuggeriet? — och hoppet att bolaget öfvervunnit »barnsjukdomarna» hägrade nu för bolagsmännen — men i reella tillgångar funnos blott vårt aktiekapital, 50,000 kronor och en rik tillgång på råvara för vår verksamhet.

Väl med en allvarlig fruktan för möjliga fel i beräkningarna för de i ännu djärfvare former för granit hållna arbetena, men med de bästa förhoppningar och rustade så, som förut sagts, samt under bestämdaste föresats att genom ett redbart arbete ännu ytterligare uppbringa bolagets anseende och i ekonomiskt afseende sätta detsamma, om vi så få uttrycka oss, under tak, begynte bolaget sitt exceptionellt stora och ansvarsfulla arbete för riksdagshuset.

Af känd anledning kunde likväl ej vårt arbete under första året forceras så, som efteråt synes hafva varit önskvärdt. Arbetarnas anspråk stego nämligen vid inträdd större brådska häftigt och till en alldeles oanad höjd. Vi märkte under arbetets gång tämligen snart, att vi arbetade med förlust. Men hvad var väl att göra? Kontraktet inrymde åt oss en strike-clausul, och för att ej alldeles öfverflyglas af arbetarna, nödgades vi utsätta oss för en strike under kortare tid, eller omkring 6 veckor. I bolagets då blifna prekära ställning sammankallades extra bolagsstämma. För att ej bringa alltför stor oreda inom arbetena på det stora hela och i fast förlitande på, att hvarken herrar kommitterade eller svenska folket skulle tillåta, att några enskilda personer, utan eget förvållande, skulle åsamkas ruinerande förlust på ett för svenska folkets representanter afsedt hus, ansågo bolagsmännen, som också ville stå vid sina förbindelser, vid berörda sammanträde, att de ej för hastigt borde låta behärska sig af misströstan, utan i stället försöka drifva arbetet med all kraft, jämväl hoppandes att på blifvande arbeten, såsom riksbankshuset m. fl., kunna återvinna hvad som nu med säkerhet syntes gå förloradt. Huru äfven denna förhoppning stannat vid endast en förhoppning, synes jämväl af tablån. Orsaken till äfven denna utgång kan ej heller härledas från annat, än att alltjämt under arbetstiden oberäkneligt höga arbetspriser måste utbetalas. Och då vi uttala detta, äro vi i den säkra förvissning, att äfven kommittén för sin del fått göra samma eller liknande erfarenhet.

Innan vi gå att uttala vår slutliga, vördsamma hemställan, begagna vi här tillfället att djupt beklaga det leveransfel, som utan bolagets och dess styrelses vetskap och vilja kom att sätta en fläck på bolaget. Vi mena den felaktiga kolonnen. Genom en olyckshändelse vid lastningen råkade den färdighuggna, felfria kolonnen falla i sjön, och, efter genom dykare verkställd undersökning, måste man skrida till verket att hugga en ny. Ämnen till dylika pjeser förekomma ej, huru goda stenbrotten än må vara, när som helst, och vår dåvarande arbetsledare tillgrep, i då rådande brådska, ett ämne, som ej var fullt lämpligt, men detta — vi

betona det ånyo — skedde utan någon som helst vår vetskap, än mindre med vår vilja, ehuru det naturligtvis blef ett fel, som tyvärr vidlåder bolaget.

Vi vilja nu slutligen framlägga vårt bolags ställning sådan, den är vid afslutandet af våra kontrakterade arbeten för riksbyggnaderna. Medföljande tablå utvisar, att hela entreprenadsumman uppgår till kronor 812,660: 73 öre och att våra motsvarande direkta utgifter belöpa sig till kronor 857,859: 03 öre, en förlust för oss sålunda på ej mindre än kronor 45,198: 30 öre eller nära nog hela vårt aktiekapital. Men månne detta är hela vår förlust? Revisionsbyråns ombud har tillika konstaterat, att i denna förlust ej ingår något som helst värde för råvaran, hvarmed bolagets egendom gifvetvis minskats. Då vi tro oss kunna beräkna, att den färdighuggna stenens massa uppgår till c:a 5,500 m^3, så behöfver råvaran åsättas blott ett mycket blygsamt värde för att stiga till stora summor.

Då det ju ock är tydligt, att bolaget för utförandet af detta högst betydande arbete måst göra betydande anläggningar i form af lastbryggor, spårvägar, anskaffande af ångkran m. m. — allt anordningar, som kräft sin kontanta likvid och bokförts därför, ehuru värdet sedermera sjunkit betydligt — så är det klart, att, sedan bolaget på ifrågavarande arbeten rent förlorat mera än hela sitt aktiekapital, bolaget nu, förutom teckningslån, balanserar med afsevärda löpande skulder med personlig borgen, hvilka naturligen komma att öka vidden af bekymren, därest bolaget skulle gå miste om den ersättning, på hvilken bolagsmännen, på grund af arbetets egenskap, så fullt och fast litat.

Vår verkliga förlust torde därför kunna sättas sålunda:

Kontant	Kronor	45.198: 30
Granit, c:a 5.500 m^3 á kronor 2: 00 ...	»	11.000: 00
Förlust på anläggningar för arbetets utförande, ångkran m. m.	»	8.000: 00
Aktieränteförlust under 4 år	»	10.000: 10
	Kronor	74.198: 30

Då vi nu på anförda, talande skäl och öfriga omständigheter, därvid ej må förglömmas den djupa sorgen öfver en för flera aktieägare fullständig ruinerande förlust, ej ännu kunna tro oss blifva besvikna, utbedja vi oss härmed herrar kommittéledamöters kraftiga och välvilliga åtgöranden för förlustens och våra stora bekymmers utplånande, och i den allra

djupaste tillit därtill lämna vi nu frågan i herrar kommitterades händer, tilläggande, hvad som äfven framgår af det ofvan sagda, att »snar hjälp är dubbel hjälp».

Norrtälje den 8 mars 1905.

För Norrtälje mekaniska stenhuggeriaktiebolag

Carl Grip. *Rolf Balkenhausen.* *E. Skårman.*

Afskrift. *Bil. B.*

På anmodan af styrelsen för Norrtälje mekaniska stenhuggeri-aktiebolag hafva vi genomgått bolagets räkenskaper för åren 1897 till och med 1904 för att fastställa resultatet af de arbeten, bolaget utfört i och för riksbyggnaderna å Helgeandsholmen, och hafva därvid funnit, att bolagets kostnader för

Riksdagshuset		
utgjorde under åren 1897 till och med		
1901	Kr. 464.774: 75	
1902	» 21.526: 27	Kr. 486.301: 02
Riksbankshuset		
1901	Kr. 91.501: —	
1902	» 79.804: 33	
1903	» 12.440: 32	» 183.745: 65
Triumfbågarna		
1901	Kr. 54.588: 76	
1902	» 22.911: 24	
1903	» 52.240: —	» 129.740: —
Diverse arbeten		
Kajmuren och barriären 1903	Kr. 20.726: 20	
» » » 1904	» 26.790: 54	
Södra trappan, Kulkrönen	» 4.892: 56	
Uppsättningsarbeten 1904	» 5.663: 06	» 58.072: 36
		Kr. 857.859: 03

Däremot har bolaget uppburit:

Entreprenadsumman för Riksdagshuset		Kr. 449.893: 35		
» » Riksbankshuset		» 176.540: 15		
För triumfbågarna	Kr. 127.375:47			
hvartill kommer bolagets fordran den 31 december 1904 å detta konto i afräkning å bolagets återstående skuld Kr. 6.000:	Kr. 5.624: 53	» 133.000: —		
Likvid för kajmuren och diverse arbeten	Kr. 53.127: 23			
hvartill kommer bolagets fordran härå den 31 dec. som ofvan	Kr. 100: —	» 53.227: 23	Kr.	812.660: 73
då bolagets förlust utgör			Kr.	45.198: 30
som på följande sätt redovisas:				
förlust å Riksdagshuset		Kr. 36.407: 67		
» å Riksbankshuset		» 7.205: 50		
» å Diverse arbeten		» 4.845: 13	Kr.	48.458: 30
vinst å Triumfbågarna			»	3.260: —
			Kr.	45.198: 30

Vid den granskning af bolagets räkenskaper, som skedde i mars 1902, upptogs entreprenadsumman till kronor 446.110: 65 enligt anteckning i bolagets böcker, här ofvan upptages det rätta beloppet. Samtidigt upptagas bolagets kostnader för riksdagshuset till ett för åren 1897 till och med 1901 sammanlagdt belopp af kronor 496.434: 18, hvilket med kronor 31.659: 43 öfverskjuter det af oss här ofvan uppgifna beloppet kronor 464.774: 75. Denna skillnad beror därpå att de arbeten, som af bolaget utförts för triumfbågarna intill 1901 års slut, blifvit påförda riksdagshusets konto liksom också för triumbågarna uppburna likvider blifvit riksdagshusets konto godtgjorda. Först i 1902 års böcker är särskildt konto upplagdt för triumfbågarna och då från riksdagshusets konto dit öfverförda de belopp, som röra triumfbågarna. Att likaledes en skillnad förefinnes mellan de nu uppgifna slutliga förlusterna och den år 1902 beräknade förklaras lätteligen dels af det nyss anförda, dels däraf att riks-

dagshusets konto först under 1902 afslutades och dels slutligen däraf, att öfriga byggnadskonti afslutades först åren 1903 och 1904.

Slutligen har bolagsstyrelsen förklarat, att vid bokföringen intet belopp blifvit riksbyggnadernas konti debiteradt för råmaterialet, sådant det obrutet förefanns i bolagets stenbrott.

Stockholm den 14 februari 1905.

Aktiebolaget Sveriges Allmänna Revisionsbyrå

SVEN NISSVANDT.

Arvid Norman.

Rätt afskrifvet intyga:

U. von Tell. *Isidor Nyman.*

Bil. C.

Till

Herrar Ledamöter i Riksdagshuskommittén.

När vi för några dagar sedan läto efterhöra svaret å vår senaste skrifvelse till herrar kommitterade rörande vår vördsamma framställning om ersättning för de rent kontanta förluster, som Norrtelje Mekaniska Stenhuggeriaktiebolag lidit genom utförandet af sitt stora arbete för riksbyggnaderna, bragtes oss från tillförlitligaste håll den förkrossande upplysningen, att vår frågas afgörande hänskjutits till obestämd tid eller tidigast till nästa års början.

Då vi af detta svar måste döma, att herrar kommitterade *väl* inse rättfärdigheten uti och befogenheten af vår framställning, men på samma gång ej tillräckligt fäst afseende vid hvad vi i ofvan berörda skrifvelse anfört med afseende på bolagets eller rättare bolagsmännens djupt betryckta ställning, som blifvit en följd af förlusten, så våga vi ånyo framlägga våra bekymmer i förlitande på, att de *nu* måtte blifva hörda och afhjälpta.

Vi måste således äfven ånyo framhäfva, att ställningen för flertalet af oss är sådan, att om bolaget faller, hvarmed är förenad personlig borgen, och dessutom aktiekapitalet helt går förloradt, så inträder det förhållandet, att denna del af aktieägarne ej se utväg för att göra hvar man rätt med mindre än att sista skärfven fråntages dem — om ens den räcker. Om än ett sådant fall ej skulle medföra den nesa, som vanligen vidlåder den därför utsatte, enär det ej är självförvålladt och upphofvet nog är allmänt bekant, så står dock smärtan öfver oförmågan att till fullo kunna likvidera och den lidna förlusten med sina brödbekymmer kvar. Riksbyggnaderna blifva för dessa det sorgligaste minne och i medvetandet af hvad som genom dem drabbat några få enskilda skall nog mången af svenska folkets representanter vid allvarligt begrundande finna, att dessa byggna-

der, trots sin storslagenhet och sina praktfulla gemak, likväl häfta i skuld till enskilda, obemedlade individer.

Kanske någon vid frågans behandling kunnat invända: Vi ha ju endast entreprenadkontrakten att hålla oss till och — affär är ju affär. Vore ett sådant yttrande fälldt i verkligheten, kunna vi ej frångå att tycka detta, om än i saken sant, vara isande kallt, då vi å vår sida alltid ledts af tanken att redligt fullgöra våra åtagna förpliktelser. Vi ha hört anföras, att, om en sådan ersättning, som den vi nu begära, skulle beviljas, ett farligt prejudikat vid entreprenader för statens räkning fastslagits. Men däremot måste vi ställa den frågan: *när* kan man väl vänta, att ett arbete af detta omfång med sin mångåriga byggnadstid och därför oberäkneliga arbetspris på nytt kan komma i fråga; säkert är väl, att det dröjer århundraden, innan svenska folket ånyo låter åt sig uppföra ett riksdagshus. Om än vi från början *väl* beräknat kostnaderna för detta stora, fleråriga arbete, så har likväl träffat oss detsamma, som kommitténs egna arbeten fått vidkännas, nämligen de oerhördt stegrade arbetsprisen, och vi kunna här frimodigt träda fram och säga, att vi ingalunda i en osund konkurrens tillbjudit ett lågt pris för att *få* arbetet med den baktanken att till slut framträda med ohemula ersättningsanspråk. Detta hade dessutom varit alltför djärft. De fel vi kunna lägga oss till last äro därför: 1:o, att vi ej kunnat förutse den exempellöst stora stegringen i arbetsprisen, och 2:o, att vårt bolag ej haft rygg att bära förluster *långt utöfver* aktiekapitalet. Af innevarande Riksdags förhandlingar se vi t. ex., att en väganläggning vid Boden kommit att kosta svenska staten 25 procent mera än kostnadsförslaget upptager och att detta jämförelsevis ringa arbete i förhållande till vårt vållat statsverket en ökad kostnad, och äfven detta genom stegrade arbetspris, som mycket nära gränsar till det blygsamma belopp i jämförelse med verkliga förlusten, hvarom vi för vår del göra framställning att erhålla. Här är sålunda skillnaden — *entreprenadkontrakten*, och den enskilde får för svenska folket i sin helhet vidkännas, hvad rörelsen i tiden fört med sig. Innan vi afsluta *denna*, under lika vördnad för herrar kommitterade, affattade skrifvelse, vilja vi framhålla, att vi sedan år tillbaka med fullt skäl, liksom *nu* med hänvisning till nästkommande år, hyst sådana förhoppningar om frågans lyckliga lösning, att vi på sista tiden med stora uppoffringar uppehållit bolaget och som i väsentlig grad försämrat dess ställning, att detta nu *ej längre kan* eller *får* fortgå.

Väl inseende, att en motion af enskilde riksdagsmän, väckt i en sådan

fråga som den föreliggande, hade långt mindre att betyda inför Riksdagen, än om densamma komme från ett sådant håll som från herrar kommiterade, och ej viljande drabbas af ansvaret att hafva lämnat någon utväg oförsökt, antogo vi den hänvisning, som gafs oss vid det tillfälle, då vi erhöllo det besked, hvarpå denna vår skrifvelse grundar sig, nämligen att herrar kommitterade ej skulle se sig förbigångna eller ens se illa på, om vi genom enskilde riksdagsmän kunde få frågan bragt inför Riksdagen. Och snart voro ock de män funna såväl inom Första som Andra Kammaren, hvilka varmt behjärtade vår ställning och gärna åtogo sig att föra vår talan; men efter någon forskning befanns, att riksdagsordningen lade hinder i vägen för den enskilde riksdagsmannen att *nu* i detta fall väcka motion i Riksdagen. Vi stå då således i ersättningsfrågans lösning på samma punkt som flera gånger förut och särskildt för kort tid sedan, men vi hafva med stora steg närmat oss fallet. Det är därför mindre underligt, om vi intill det sista kämpa för vår räddning och därför än en gång hänvända oss till herrar kommitterade med vår ödmjuka anhållan, att den tydliga afsikten att hjälpa oss *framdeles* i stället måtte *skyndsammast* sättas i verket.

Norrtälje den 8 april 1905.

Carl Grip. *E. Skårman.* *Rolf Balkenhausen.*

CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM, 1905.